

Утвърждавам!

Андрей Гечев

Областен управител

СТРАТЕГИЯ ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ В ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК 2022-2030 Г.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

„През октомври 2020 г., Европейската комисия прие десетгодишен план за подкрепа на ромите в ЕС. Основен елемент в него е Съобщението към ЕП и Съвета „Съюз на равнопоставеността: Стратегическа рамка за ромите на ЕС, за равнопоставеност, включване и участие“. В него държавите членки се приканват да приемат препоръчително до септември 2021 г. национални стратегически рамки за ромите, които да включват мерки за подобряване положението на ромите. На 12 март 2021 г. Съвета на ЕС прие Препоръка относно равенството, приобщаването и участието на ромите. Тя е насочена към борбата с дискриминацията в ЕС и постигне на равно третиране на най-голямото етническо малцинство в Европа, включително чрез насърчаване на равенството и социално-икономическото приобщаване.“

(Стратегия по заетостта на Република България 2021 - 2030 година)

Националната стратегия интегрира аспектите за равенство, приобщаване и участие на ромите на регионално и местно ниво, предоставяйки рамка за ефективна координация и подкрепа.

Националната стратегия поставя четири секторни стратегически цели и шест секторни приоритета.

Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. интерпретира поставените национални цели и приоритети в контекста на спецификата на социално-икономическото развитие и културните традиции на местните общности в областта и региона, с особен фокус върху споделяното разбиране за бедността (и неравенството) като резултат и фактор на изключването.

Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. е разработена в съответствие с подходите, целите и приоритетите на националните секторни стратегически документи, в частта им относно ромското включване и участие.

II. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ (2021-2030). СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

II-1. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

СЦ1: Повишаване на ефективния достъп до качествено приобщаващо образование;

СЦ2: Повишаване на ефективния достъп до качествена и устойчива заетост;

СЦ3: Подобряване на здравния статус на ромите и увеличаване на ефективния достъп до качествени здравни и социални услуги;

СЦ4: Повишаване на ефективния достъп до адекватни десегрегирани жилища и основни услуги.

II-2. ПРИОРИТЕТИ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

II-2.1. ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ.

ОЦ1: Създаване на условия за осъществяване на качествено и приобщаващо образование, както и за образователна интеграция и интеркултурно образование за деца и ученици, в т.ч. за уязвими групи, включително роми.

II-2.2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

ОЦ2: Равнопоставеност в достъпа до качествено обществено здравеопазване и подобряване на здравословното състояние на населението в обособените уязвими етнически общности, с концентрация на бедност.

II-2.3. ЗАЕТОСТ

ОЦ3: Равнопоставен достъп и подобряване реализацията на ромите на пазара на труда и повишаване на дела на заетите сред тях; намаляване на социалните неравенства и активното им социално приобщаване.

II-2.4. ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ

ОЦ4: Подобряване на жилищните условия, включително и на прилежащата техническа инфраструктура и инфраструктура за публични услуги.

II-2.5. ВЪРХОВЕНСТВО НА ЗАКОНА И АНТИДИСКРИМИНАЦИЯ

ОЦ5: Гарантиране правата на гражданите, със специален фокус върху ` - и децата, защита на обществения ред, недопускане и противодействие на проявите на нетолерантност и на „език на омразата”.

II-2.6. КУЛТУРА И МЕДИИ

ОЦ6: Подобряване на условията за равнопоставен достъп на ромската общност до обществения културен живот, съхранение и популяризиране на ромската традиционна култура, развитие и популяризиране на творчеството като фактори за

културна интеграция и социално сближаване. Преодоляване на езика на омразата и възпроизвеждането на предразсъдъци към ромите в медиите с оглед на изграждане на позитивен образ на общността.

III. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД

„Бедността е както резултат, така и фактор за антиромските нагласи, изключването в образованието, заетостта, здравеопазването и жилищното настаняване.“

(Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021-2030))

Стратегическият подход при разработването на Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. (наричана по-долу, за краткост, Областната стратегия) се основава на споделеното разбиране за **бедността като резултат и фактор** на изключването в сферата на образованието, заетостта, здравеопазването и жилищното настаняване, както и за антиромските нагласи, идентифицирани в местните общности.

Представеният по-долу стратегически анализ извежда аргументи в подкрепа на избрания подход, проследявайки причинно-следствените връзки и отношения и механизма на действие на бедността като фактор на изключването, но и като негов непосредствен резултат.

Нашето разбиране за стратегиране на интервенцията в подкрепа на равенство, приобщаване и участие на ромите, както на национално, така и на регионално и местно ниво, се основава на принципа на Парето-Юран 20-80 – 20% от факторите обуславят 80% от резултата. Наше убеждение е, че **фокус на стратегическото планиране и изпълнение следва да бъдат бедността и неравенството**, ясно и проследимо поставени от анализа в основата на идентифицираните дефицити в сферата на образованието, заетостта, здравеопазването и жилищното настаняване на ромите – до степен на загуба на достъп и изключване.

В последващия стратегически анализ са представени измеренията на бедността (и неравенството) чрез проекциите им в областите на реализация на секторните национални политики – в заетостта, в образованието, в здравеопазването, в жилищното строителство и настаняване и др., но и чрез характерните за страната етнически диспаритети. С основание от остротата на проблема – главно по отношение на ромската етническа общност.

III-1. СТРАТЕГИЧЕСКИ АНАЛИЗ

„Бедността сред уязвимите етнически групи и по-специално ромите, има много измерения, като обхваща лоши жилищни условия, ниски образователни равнища и незадоволителен здравен статус. (...) Проблемите, пред които са изправени ромите, имат комплексен характер и е необходимо прилагането на интегриран подход, съчетаващ интервенции за подобряване достъпа до образование и заетост, до социални и здравни услуги, както и осигуряване на подходящи жилищни условия.“

(Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030)

Измерения на бедността.

Относителен дял на лицата с ограничения през 2021 г. по етнически признак, в проценти

(Индикатори за бедност и социално включване през 2021 година – Национален Статистически Институт)

Въпроси към домакинството	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група	Други
Може ли домакинството да посрещне със собствени средства неочаквани финансови разходи (неотложен ремонт на жилището или колата, подмяна на пералня или хладилник, внезапно заболяване и др.)	31,5	41,2	71,7	43,6
Може ли домакинството да си позволи, ако желае едноседмична почивка извън дома	35,2	53,3	75,5	56,1

Имало ли е домакинството затруднения при плащането навреме на следните разходи за жилището: * заем за покупка на жилището, в което живее домакинството * наем за жилището, в което живее домакинството * текущи разходи за ток, вода, отопление (без разходи за телефон) * вноски за погасяване на кредити	16,9	19,1	47,3	
Може ли домакинството да си позволи, ако желае, консумация на месо, пилешко или риба (или вегетарианския им еквивалент) всеки втори ден	19,0	13,4	54,4	23,8
Ограничава ли се домакинството при отоплението на жилището поради недостиг на средства	20,0	19,6	54,4	40,1
Притежава ли домакинството автомобил (вкл. и служебен, който се ползва за лични нужди)	8,7	10,6	50,5	13,8
Може ли домакинството да си позволи подмяна на остаряла мебелировка	34,7	44,0	68,7	56,8
Въпроси към лица на 16 и повече години				
Наличие на интернет връзка в дома, който може да се ползва за лични нужди	6,2	6,7	36,2	14,0
Подмяна на износени дрехи със закупуването на нови	23,0	31,2	64,7	42,4
Купуването на два чифта обувки в зависимост от сезона, и/или за всички сезони	29,6	37,4	71,9	49,8
Всяка седмица да похарчите малка сума пари за лични нужди	20,7	27,0	56,4	42,2
Редовно участие в спортни и развлекателни дейности като посещения на кино, на театър, на концерт и др.	15,7	12,7	43,5	19,4
Поне веднъж месечно среща с приятели/роднини за пиене/хапване (вкл. в домашни условия)	11,8	18,2	44,2	10,3

Образование и образователна бедност.

„При разпределението само по етнически признак разликите в бедността между българите и останалите етнически групи е повече от видима. Докато през 2019 г. 16% от децата на възраст 17 и по-малко години самоопределили се като българи са живели в бедни домакинства, то това е било вярно за 26% от турците и 75% от ромите. Показателно е и обстоятелството, че бедните деца в ромски семейства съставляват малко под половината от всички бедни деца в страната - 152 хиляди от общо 327 хиляди, въпреки че ромите са едва 9% от общото население, или 643 хиляди души. При турските домакинства също има отлика в сравнение с българите, като бедни са 26% от децата в тях, или общо 24 хиляди деца.“

**(Преглед и анализ на неравенството във възможностите в България -
Институт за пазарна икономика 2021)**

„Сред важните пречки пред преодоляването на неравенството във възможностите и социалното включване на децата от различните етнически групи е и достъпът до ресурси в домакинството. Данните на НСИ ограничават само материалните лишения, причинени от липса на финансови възможности в домакинствата, тоест пряко следствие от бедността. Сред разглежданите категории няма нито един случай, в който дялът на децата от ромските и турските семейства в лишения да е по-малък. Недостигът на основни материални блага е особено сериозен в ромските домакинства, независимо дали става дума за дрехи (48% от всички домакинства) и подходящи за сезона обувки (61%), свежи зеленчуци (52%) и месо (47%), подходящи за възрастта книги (64%) и място за писане на домашни (34%). Тези дефицити носят със себе си сериозни рискове не само за социалната интеграция, но и за здравето на децата от малцинствени семейства.“

**(Преглед и анализ на неравенството във възможностите в България -
Институт за пазарна икономика 2021)**

„Възможността да се осигурят определени потребности на децата се различава в зависимост от етническата принадлежност. През 2021 г. относителният дял на децата с материални лишения (лишени от поне един от 13 показателя) е, както следва: 26.30% от българската етническа група, 31.8% от турската етническа група, 90.3% от ромската етническа група и 45.0% от друг етнос. Нито една потребност на децата (ограничения за всички 13 показателя) не може да бъде осигурена за 0.9% от българската етническа група и за 11.1% от ромската етническа група, а за турската етническа група няма нито един случай. Около 21% от децата с материални лишения от българската етническа група живеят и в риск от бедност. За останалите групи относителните дялове са следните: 30.1% за децата от турската етническа група и 62.0% - от ромския етнос.“

(Индикатори за бедност и социално включване през 2021 година – Национален Статистически Институт)

„Разпределението на отстоянието на доходите обаче потвърждава извода, че децата в различните домакинства се отглеждат в значително неравностойни условия, особено от гледна точка на достъпа до материални блага. Това от своя страна неизбежно се отразява както и на постиженията им в училище (както вече беше демонстрирано чрез анализа на данните от PISA), така и на по-нататъшната им реализация.“

(Преглед и анализ на неравенството във възможностите в България - Институт за пазарна икономика 2021)

Купуване на нови дрехи на децата	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	93,6	90,2	54,8
Не, по финансови причини	5,6	9,8	43,8
Не, по други причини	0,8	0,0	1,4

Купуване на два чифта обувки по размер в зависимост от сезона и/или за всички сезони на децата	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	85,3	74,4	39,6
Не, по финансови причини	11,8	21,0	55,1
Не, по други причини	2,9	4,6	5,2

Пресни плодове и зеленчуци веднъж дневно (без консервирани)	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група

Да	91,7	87,8	50,7
Не, по финансови причини	7,0	9,7	48,2
Не, по други причини	1,3	2,5	1,1

Едно хранене, включващо месо, пиле или риба (или еквивалента им при вегетарианците) поне веднъж дневно	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	91,6	86,3	54,9
Не, по финансови причини	6,9	10,3	43,7
Не, по други причини	1,5	3,3	1,3

Подходящо място за учене или писане на домашни	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	91,9	88,5	44,0
Не, по финансови причини	3,6	2,5	36,3
Не, по други причини	4,5	9,0	19,7

Книги, които са подходящи за възрастта на децата (без учебници и учебни помагала)	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	83,2	74,2	19,7
Не, по финансови причини	9,1	9,3	57,0
Не, по други причини	7,7	16,4	23,3

Чествания на специални случаи (рождени и именни дни и др.)	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	88,8	85,7	57,5
Не, по финансови причини	4,8	6,0	38,3
Не, по други причини	6,4	8,3	4,2

Канене на приятели, за да си играят и похапнат от време на време	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Да	70,1	69,3	39,2
Не, по финансови причини	8,8	8,9	47,1
Не, по други причини	21,1	21,8	13,7

Източник: Индикатори за бедност и социално включване през 2021 година – Национален Статистически Институт (заб. данните са в %)

Бедност и права на човека

„Сред ключовите аспекти на политиките за борба с бедността е гарантирането на основни права (икономически, социални, културни, граждански и политически) и зачитането на човешкото достойнство. Между бедността и правата на човека съществува тясна обвързаност. Бедността може да бъде както причина за, така и резултат от нарушаването на правата на човека. В „Принципи и насоки за подход към стратегиите за намаляване на бедността, основан на правата на човека“ на Върховния комисариат на ООН за правата на човека, като особено важни за намаляването на бедността са изведени следните права и тяхното гарантиране: правото на здраве, на образование, на прилична работа, на подходяща храна и подходящо жилище, на персонална сигурност, на равен достъп до справедливост. Гарантирането на правата на човека като фактор за постигане на устойчиво развитие е залегнало и в Целите за устойчиво развитие на ООН, които следва да бъдат постигнати до 2030 г. Борбата с бедността е сред най-важните цели в Дневния ред 2030 на ООН и е свързана с основния му принцип „никой да не бъде изоставен“. Действията за постигане на напредък по Цел 1 „Изкореняване на бедността във всичките ѝ форми и навсякъде“ са многоаспектни и обхващат мерки за повишаване на заетостта, инвестиции в образованието, социално подпомагане, подобряване на жилищните условия и др.“

(Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030)

Бедност и безработица

„От гледна точка на бедността, сред етническите малцинства безработицата отново е най-важният фактор. При ромите обаче единствено сред заетите дялът на бедните е под 50%, а сред турците това е вярно и за неактивните. В обобщение, сред разгледаните фактори най-важна роля за бедността и равнището на доходите са образованието и активното участие на пазара на труда.“

(Преглед и анализ на неравенството във възможностите в България - Институт за пазарна икономика 2021)

Относителен дял на бедните по икономическа активност и етническа принадлежност (в проценти)

Относителен дял на бедните по икономическа активност и етническа принадлежност	Българска етническа група	Турска етническа група	Ромска етническа група
Работещи	24,1	25,0	32,2
Безработни	11,0	22,0	30,3
Пенсионери	53,5	37,5	8,7
Други неактивни	11,4	15,4	28,8

„Настоящият преглед на част от факторите на неравенството във възможностите в никакъв случай не е изчерпателен – към него могат да се добавят и достъпът до инфраструктура, социални услуги, висше образование и много други. Въпреки това анализът извежда някои ключови пречки пред равния старт и реализация на хората от домакинства с различни доходи, етническа принадлежност, урбанизация. Най-важните сред тях са:

□ *Социално-икономическият статус на родителите и етническата принадлежност остават водещите фактори, които предопределят постиженията на учениците в изследването PISA. Това подчертава неспособността на системата на училищно образование, особено в началните етапи, да коригира неравенствата между различните домакинства и да предоставя равни условия на учениците;*

□ Значителни разлики се наблюдават и в постиженията на учениците в различните по размер училища. Тези неравенства са до известна степен и резултат от влиянието на модела на финансиране на училищното образование;

□ Делът на бедните деца в етническите малцинства – и особено сред ромите - е значително по-голям от този сред българите. Това е особено видимо в слабо населените райони, където отношението на бедни към небедни деца сред ромите е 4:1;

□ Урбанизацията играе ключова роля за доходите на семействата с деца сред българите, като при тях групи разликите в доходите между градските и селските райони на страната са приблизително двойни. При турците и ромите за сметка на това значителни разлики не се наблюдават, като при ромите доходите на семействата с деца варират около 35% от средните доходите на семействата с деца в страната;

□ Ромските семейства с деца, независимо от бедността си срещат проблеми с престъпност, насилие и вандализъм в района си значително по-често от останалите етнически групи;

□ Ниските доходи на семейства от етническите малцинства водят до проблеми със създаването на основни условия за развитие на децата в домакинството. Най-видими са те при достъпа до книги, нови дрехи и обувки, качествена храна;

□ Образованието е основният фактор, който влияе на успешната реализация на пазара на труда и излизането от бедност. На този етап голямата разлика идва с успешното завършване на средно образование. Същевременно, урбанизацията влияе най-чувствително на доходите на заетите, докато пенсиите изравняват стандарта на живот между гъстонаселените и рядко населените части на страната;

□ Жилищните условия са чувствително по-лоши в двата най-долни децила на доходното разпределение. Изкачването в по-горните децили води до подобрения, но не толкова значително. Между условията в кварталите няма особени разлики според доходите;

□ Достъпът до баня, тоалетна и канализация в селата остава проблем, въпреки че през изминалото десетилетие се наблюдават подобрения. Едновременно с това жилищата в селата разполагат със значително повече жизнено пространство;

□ Между различните етнически групи не се наблюдават големи разлики в здравето състояние. Здравето на бедните и неактивните обаче е значително по-лошо от това на небедните и икономически активните, а те по-често нямат достъп до здравна грижа по финансови причини.“

(Преглед и анализ на неравенството във възможностите в България - Институт за пазарна икономика 2021)

III-1.1. АНАЛИЗ НА ФАКТОРИТЕ НА СРЕДАТА

Анализът на факторите на средата е представен лаконично чрез таблицата на проведен PESTLE- анализ (Приложение 1), отчитане на действието на следните видове фактори:

- Политически

- Икономически
- Социални
- Технологични
- Законови
- Равнопоставеност

Общата оценка е положителна, формираща се чрез напредъка в сферата на подкрепящите равенство, приобщаване и участие на ромите в Област Пазарджик фактори – политически, технологични, законови, на равнопоставеност. Заедно с това, все още колебливото положително действие на икономическите и отрицателното, на социалните фактори, води до забавяне на общото развитие, макар и при положителна тенденция.

Тенденциите в развитието на социалните фактори на бедност, неравенство и социално изключване са представени в приложение (Приложения 2.1-2.11), с възможност за сравнение на област Пазарджик с останалите 27 области на страната, по данни на Националния статистически институт.

III-1.2. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО

Анализът на състоянието е представен лаконично чрез таблицата на проведен SWOT- анализ (Приложение 3), с отчитане на силни и слаби страни, възможности и заплахи. SWOT- анализът е проведен по четири направления, очертаващи актуалното състояние на проблема, с възможност за развитие на анализа до разширен SWOT- анализ:

- Хора и компетентности
- Партньорства и ресурси
- Структури и процеси
- Качество и резултати

Така на анализ, по всяко едно от четирите направления, могат да бъдат подложени ограниченията (възможности срещу слаби страни), предизвикателствата (заплахи срещу силни страни), рисковете (заплахи срещу слаби страни), а така също и лостовете за развитие (възможности срещу силни страни) в избраната посока.

Сред така представените ограничения, предизвикателства, рискове и лостове за развитие, всяка една от общините може да свери спецификата на своето актуално състояние и да избере направление и метод за интервенция и подобрене.

Резултатите от проведения анализ на факторите на средата и състоянието потвърждават уместността на произтичащите от стратегическия анализ на националните стратегически документи извод за бедността (и неравенството) като доминиращ негативен фактор и резултат при изключването на ромите от образование, заетост и здравеопазване и последващото формиране на антиромски нагласи в обществото. В съответствие с тях е и предложената по-долу визия, развита в стратегически цели в контекста на предлаганата стратегия.

III-1.3. ВИЗИЯ

МЕСТНИТЕ ОБЩНОСТИ В ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК - ЕДИННИ СРЕЩУ БЕДНОСТТА И НЕРАВЕНСТВОТО, В СОЦИАЛНО ОТГОВОРНО ПАРТНЬОРСТВО ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ

III-1.4. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

ГЛАВНА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ: ПРЕКЪСВАНЕ НА ПОРОЧНИЯ КРЪГ, В КОЙТО БЕДНОСТТА Е РЕЗУЛТАТ И ФАКТОР ЗА ИЗКЛЮЧВАНЕТО НА РОМИТЕ ОТ ОБРАЗОВАНИЕ, ЗАЕТОСТ И ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И ПОСЛЕДВАЩОТО ФОРМИРАНЕ НА АНТИРОМСКИ НАГЛАСИ

СТРАТЕГИЧЕСКА ТЕМА 1: ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ДЕТСКАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНАТА БЕДНОСТ И СЕГРЕГАЦИЯ НА РОМИТЕ

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ:

СЦ1-1: Намалвяване на относителния дял на ромските деца, живеещи в материални лишения, лоши жилищни условия и риск от бедност

СЦ1-2: Увеличаване на относителния дял на ромските деца от 4 години до начална възраст на задължително начално образование, които получават предучилищно образование

СЦ1-3: Намалвяване на относителния дял на децата роми на възраст 6-14 години, посещаващи училища, в които „всички или повечето съученици са роми“

СЦ1-4: Увеличаване на нетния коефициент на записване на ромите в образователната система (V-XII клас)

СТРАТЕГИЧЕСКА ТЕМА 2: ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА ОТ БЕДНОСТ ЧРЕЗ ИКОНОМИЧЕСКА АКТИВНОСТ, ЗАЕТОСТ И ДОСТЪП НА РОМИТЕ ДО КАЧЕСТВЕН ТРУД

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ:

СЦ2-1: Увеличаване на дела на домакинствата с деца под 16-годишна възраст с достъп до интернет, включително мобилен (смартфон)

СЦ2 2: Увеличаване на относителния дял на младежите роми (на 20-24 навършени години) със завършено най-малко средно образование

СЦ2-3: Увеличаване на коефициентите на заетост на мъжете и на жените роми на възраст 20-64 години

СП2-4: Намаляване на относителния дял на ромите в риск от бедност, включително на „работещите бедни“

IV. МЕХАНИЗМИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Комплексният характер на поставените за решаване проблеми предопределя като основен **координационният механизъм на изпълнение**. Доколкото решаваните проблеми не са от вчера, можем с основание да твърдим, че основните заинтересовани страни, обединени в партньорствата си, имат успешен опит от прилагането му.

Според естеството на поставените задачи, по различни инициативи, или на различни етапи от реализацията на всяка отделна инициатива, **един или друг партньор поема водещата роля и функцията на ръководство на процеса на изпълнение**. В рамките на партньорството и установените добри практики, **останалите партньори го подкрепят, предоставяйки необходимите ресурси за обезпечаване на изпълнението, изпълнявайки поставените задачи в контекста на общия проект**.

В този контекст, от първостепенно значение за успеха е **ефективната вътрешна, между партньорите, и външна, с останалите заинтересовани от успеха на инициативата лица, комуникация**. Подходящо е, за целта, да бъдат създавани и привеждани в изпълнение **подкрепящи реализацията на проекта комуникационни планове**.

Можем да определим **основният механизъм на изпълнение** като **координационен по форма и партньорски по съдържание**.

В този смисъл, уместно е да бъдат съставяни и сключвани **партньорски споразумения**, които да **определят целите на сътрудничеството, средствата за постигането им и механизмът за координация на взаимодействието**.

За управление на изпълнението се прилага **доказалият ефективността си подход на PDCA-цикъла на управление**, с неговите четири фази:

- **Планиране** (на изпълнението);
- **Изпълнение** (на плана);
- **Проверка** (на изпълнението);
- **Действие** (за подобрене).

Важно е да се посочи, че добрата практика на стратегическо и оперативно изпълнение (изпълнение на областната стратегия и плановете за действие на общините) изисква участие на представителите на местните общности – граждани и потребители на услуги, както и техни сдружения – във всяка една от представените по-горе фази. Те определят и ролите, в които встъпват привлечените за участие, при реализацията на проектите. Участници в планирането, участници в изпълнението, участници в проверката и контрола на постигнатите резултати, ефекти и въздействия, инициатори и участници в предприетите действия за подобрене на изпълнението. По този начин, за целия период на стратегическо и/или оперативно изпълнение се гарантира ефективно участие на гражданското общество и на местните общности на ромите, в частност.

„Ще продължи работата и ще се развива капацитета на ромските медиатори –

„За устойчивото интегриране на пазара на труда на ниско образованите и нискоквалифицираните лица, вкл. тези от ромски произход, е необходимо да се прилага интегриран подход при отчитане на местните условия, специфики и потребности на хората, живеещи в неблагоприятни условия. Ще се изпълняват дългосрочни програми, осигуряващи достъп до качествени интегрирани услуги (в областта на образованието, заетостта, социалната защита, здравеопазването, жилищното настаняване), позволяващи прилагането на индивидуален подход в зависимост от потребностите на хората на местно ниво и осигуряващи последващ работен ангажимент. Наред с услугите и дейностите общо към безработните, за тази уязвима група ще продължат мерките за активиране, вкл. предоставяне на услуги от ромски медиатори, менторство (обогаляване на услугата “Менторство” – чрез включване на действия, по „джоб карвинг” за групи в неравностойно положение, по-активно включване на работодателя) и наставничество, обучение на работното място, вкл. в социални предприятия, огранчаване и/или обучения за придобиване на базови умения, дигитални умения, субсидирана заетост, самостоятелна заетост на нискообразованите лица, вкл. от ромски произход. Ще се прилагат и специфични услуги, подкрепящи заетостта на уязвими групи, вкл. консултация и менторство след започване на работа, семеен трудов консултант и др. Партньорството между заинтересовани страни, вкл. с представители на ромската общност на национално и местно ниво, дава добри резултати. .“

(Стратегия по заетостта на Република България 2021 - 2030 година)

„Дейностите за подкрепа за развитието на социални предприятия на местно ниво имат за цел създаването на устойчиви работни места за лица от ромски произход, с акцент върху жените, хора с намалена работоспособност и продължително безработни. Заетите в тези предприятия ще повишават своята квалификация по програми за обучение в т.ч. за придобиване на цифрови умения, валидиране на придобитите умения на работното място в социалното предприятие с цел интегриране на пазара на труда. „

(Стратегия по заетостта на Република България 2021 - 2030 година)

Следващият важен аспект на прилагания стратегически подход е, че той се основава на синергията на стратегическо изпълнение на общи национални стратегии, в които са предвидени специални дейности и инициативи, насочени към ромите в плановия период, изпълнявани на регионално ниво. Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030, Стратегия по заетостта на Република България 2021 - 2030 година, Стратегическа рамка за развитие на

образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030)), Стратегия за корпоративна социална отговорност (2019 – 2023) следва да бъдат посочени специално сред всички приложими.

Синергетичният подход към стратегическото планиране и изпълнение не е в противоречие с посочения по-горе основен механизъм. Напротив, той е основата на управление на стратегическото изпълнение, върху която се реализира управлението на оперативното изпълнение, с прилагане на механизма на координация.

По този начин се създава обща рамка за управление на стратегическото и оперативно изпълнение, на която се разчита да осигури ефективното, ефикасно, икономично и устойчиво изпълнение на инициативите, дейностите и поставените задачи.

Предложената обща рамка включва и **проследяваните на национално ниво индикатори (показатели) от Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г.** Те са подходящо интегрирани във формат на Балансирана система от показатели за ефективност, която ги поставя в контекста на стратегическото изпълнение, обвързвайки ги с поставените цели, задачи, реализираните инициативи и привлечените за обезпечаване на изпълнението ресурси.

Предложената **обща стратегическа рамка**, накрая, но не на последно място има за своя цел да **предостави на общините стратегически формат за разработване на техните планове за действие за периода 2022 – 2030 година за изпълнение на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г.**

Предложената с този документ **стратегическа рамка** съдържа („в каре“) препратки към релевантни на поставените цели части на цитираните по-горе стратегически документи, с фокус върху препоръчаните методи и средства за стратегическо изпълнение по отношение на етническите общности и, в частност – на ромите. Без претенция за изчерпателно изброяване, те имат за цел да вдъхновят и подпомогнат общините при създаване на подходящ набор от съобразени с местната специфика методи и средства за стратегическа интервенция в посока равенство, приобщаване и участие на ромите в живота на местните общности. Заедно с това, с цитираните релевантни експертни анализи, оценки и мнения са представени както належащите за решаване проблеми, така и добрите практики при решаването им, както и научените уроци.

Разбира се, **Националният план за действие за периода 2022-2023 г. за изпълнение на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г. си остава основният източник при определяне на мерки и индикатори за изпълнение на общинско ниво.** Посочените в него имат характер на минимален набор, който следва да намери място в общинските планове.

„През следващите 10 години е необходимо политиките за качествено приобщаващо образование да бъдат трайно продължавани и надградени. Особено внимание ще бъде обърнато на пълноценното включване и приобщаване в образователния процес на децата/учениците със специални образователни потребности, от уязвими групи, включително роми на търсеци или получили международна закрила и мигранти. Ще се акцентира на индивидуалния подход на преподаване и учене отчитащи индивидуалния напредък на всяко дете ученик. Ще се прилагат мерки за адаптация и плавен преход от семейна към образователна среда и при преминаване между отделните етапи и степени на предучилищното и училищното образование. От значение ще бъде и сътрудничеството между детските градини и училищата с държавните и местните органи в социалната и здравната сфера, с образователните медиатори и местните общности.“

(...)

Преодоляване на негативни обществени нагласи, основани на етнически произход и културна идентичност. Подкрепа за повишаване на обхвата в средно образование и във висше образование на представители на уязвимите групи, включително роми.

(...)

Устойчивост и надграждане на подкрепата за детските градини и училищата с концентрация на деца и ученици от уязвими групи , включително роми с оглед привличане на учители за работа в тях и повишаване качеството на образованието;

(...)

Повишаване на компетентностите на учителите, педагогическите съветници, психолозите, образователните медиатори и кариерните консултанти за работа в мултикултурна образователна среда; Разработване и изпълнение на програми за подкрепа на учители за адаптирането им в детски градини, училища и ЦПЛР с концентрация на деца/ученици от уязвими групи, включително роми;

(...)

Образователна интеграция на деца и ученици от уязвими групи , включително Роми. Насърчаване на десегрегацията на училищата и формиране на подкрепяща обществена среда, междуучилищни дейности, създаване на партньорство с местните общности и гражданския сектор, допълнителна работа с учениците и с родителите, насърчаване участието на родителите в образователния процес в мултикултурна среда; Цялостна подкрепа за достъп до образование на децата и учениците от малките населени места (хранене, транспорт, учебници); Прилагане на политики за толерантност и уважение към културните различия и ефективно межкултурно взаимодействие, за преодоляване на негативни обществени нагласи, основани на етнически произход и културна идентичност. „

(Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030))

Рискове. Управление на риска от неэффективно и неэффективно управление на ресурси

„В опит да се създадат изравнени възможности за гарантиране на качествено образование, независимо от географските, демографски, социално-икономически и други аспекти, на училищата в малките населени места и/или на тези работещи с ученици от уязвими групи бе даден достъп до значително повече средства.

(...)

На пръв поглед това изглежда като мярка, която има потенциал да допринесе за по-равен достъп до качествено образование.

Къде е проблемът?

Според анализ за България, публикуван в изданието на Световната банка „Ролята на фискалните трансфери за подобряването на образователните резултати“, гъвкавостта на системата и поставянето на силен фокус върху потребностите на по-бедните общини и училища е един от основните положителни аспекти на настоящата система на финансиране на училищата.

В същото време обаче според анализа финансирането и размерът на средствата за училищата не променят и не оказват въздействие върху образователните резултати в училищата. Т.е. колкото и повече да вложим допълнително в образованието, резултатите ще остават същите.

Според авторите на анализа основните причини за това са:

- ***Липсата на връзка между финансирането и стимулирането на участниците в системата (общини, учители, директори, министерство и др.) да повишават образователните резултати.*** Така обвързването на размера на финансирането единствено с броя на учениците, паралелките, големината на общината, обучението на ученици от уязвими общности и др. изцяло „количествени“ фактори прави ненужно полагането на усилия за по-високи постижения.

- ***Липсата на ефективен механизъм за оценка на компетентностите и постиженията на учениците, който да може да бъде обвързан с финансирането (напр. чрез националните външни оценявания в 4., 7. и 10. клас и матурите в 12. клас).***

- ***Общините, които са най-заинтересувани от образователните резултати на учениците, не разполагат с достатъчно правомощия, за да подпомагат училищата да подобряват образователните постижения или за да проследяват качеството на образование и да прилагат мерки и решения на проблемите.***

Това са важни изводи, които показват, че макар и значително подобрен, настоящият формат на системата на финансиране няма капацитет да бъде реален инструмент, гарантиращ качествено образование и равния достъп до него. “

(Мониторингов доклад за 2021 година на Образование 2030 – „Образование в застой“)

„Значими усилия са насочени и към приобщаването и образователната интеграция в образователната система на деца и ученици от уязвими групи, включително роми и на деца и ученици, търсеци или получили международна закрила. За подкрепа на процеса на образователна интеграция е създаден Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, а в Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ е включен инвестиционен приоритет „Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите“.

*Постигнати са успехи по отношение на повишаването на обхвата на деца и ученици от уязвими групи, включително роми в предучилищно и училищно образование, повишаването на тяхното участие в средно и във висше образование. Прилагат се мерки за насърчаване и реализиране на процеса на образователна десегрегация, които ведно с мерки за формиране на толерантност и умения за интеркултурен диалог оказват положително въздействие по отношение на равния достъп до качествено образование на всички деца и ученици. **Въпреки положените усилия, приобщаването и образователната интеграция на деца и ученици от уязвими групи, включително роми остават предизвикателство, което изисква устойчиви усилия от страна на държавата и заинтересованите страни в следващите десет години.***

*През последните години се прилагат устойчиви политики, насочени към превенция и интервенция на насилието и тормоза и за създаване на подкрепяща и сигурна образователна среда. Като част от мерките в тази област е **увеличен броят на училищните психолози и педагогическите съветници.** Към месец ноември 2020 година в училищата с 350 и над 350 ученици са **назначени общо 966 психолози и 725 педагогически съветници.***

(Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030)

Проекции на визията за корпоративна социална отговорност в местните общности за: *„Устойчиво развитие на конкурентоспособни, привлекателни за работната сила, социално приобщаващи бизнес структури, органи на административното управление и граждански организации, осигуряващи достоен труд и баланс на интересите между заинтересованите страни. „*

Корпоративната социална отговорност включва обществените ангажименти на организацията спрямо местната общност, опазването на околната среда и създаването на

качествени взаимоотношения с всички заинтересовани страни – включително, с местните представители на националните етнически групи.

Концепцията за социална отговорност следва да се реализира на няколко нива:

- Базово ниво – прилагане на добрите трудови, екологични и антикорупционни практики : осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд и живот на работниците; недискриминация и равни възможности; отговорности и политики на компаниите по отношение коректното плащане на осигуровките, работните заплати; разкриване на нови работни места; преодоляване на недеklarирания заетост, преодоляване на недостатъчната информираност относно елементите на трудовите договори; прозрачност на информацията; зачитане интересите на всички заинтересовани страни; благотворителност; управление на въздействието върху околната среда (въздух, води, почви, материали, отпадъци); осигуряване на благоприятна среда за социален диалог

- Оперативно ниво – осигуряване и прилагане на балансиран и етичен мениджмънт чрез социално, икономическо и екологично (вкл. рециклиране на ресурсите) представяне: повишаване на квалификацията; създаване на системен подход при управление на човешкия капитал (благоприятна работна среда, учене през целия живот, социални придобивки, кариерни пътеки, баланс на работа и личен живот); медицински прегледи и профилактика; предоставяне на жилище; екологично чисти производства; индустриална симбиоза, оползотворяване на отпадъците; ползване на алтернативни енергийни източници; използване на услуги, за чието извършване се наемат работници със законни трудови договори; антикорупция; инвестиции в местните общности за подкрепа на местното производство и развитие;

- Висше ниво – социално отговорен стратегически мениджмънт, основан на създаването на споделена стойност: социални иновации; практики на колективна социална отговорност; дарителство, доброволен труд, подпомагане подобряването на местната инфраструктура и др. “

(Стратегия за корпоративна социална отговорност 2019 – 2023 г.)

Социално отговорното партньорство между заинтересованите страни е фундамент за изграждане на трайни, взаимноизгодни връзки и отношения на подкрепа. То е ефективна форма за приобщаване и участие на ромските общности в устойчивото развитие към по-високо качество на труд и живот в обхвата на местните общности на област Пазарджик.

Социално отговорното партньорство за приобщаване и участие на ромските общности е предизвикателство пред флагманите на областната икономика. По примера на техните бизнес и индустриални добри практики се примерват и равняват, както средните, така и малките предприятия в областта. Структуроопределящите предприятия имат потенциала да предложат за следване собствените си стандарти за корпоративна социална отговорност, които по силата на изградените бизнес връзки и отношения в общностите ще бъдат основа на една бъдеща висока култура на етническа интеграция и участие.

Без съмнение, висока култура на етническа интеграция и участие ще окаже благотворно влияние върху пазара на труда и удовлетворяване на потребностите на работодателите от работна сила, а на работната сила – от условия за качествен труд, признаване и справедлива оценка на приноса им чрез достойно възнаграждение.

В този контекст, могат да бъдат поставяни и решавани специфични проблеми, отново с прилагане на подхода и принципа на стратегическата синергия.

Нека дадем пример с предвидените в Стратегията по заетостта на Република България 2021 - 2030 година дейности за подкрепа за развитието на социални предприятия на местно ниво, които имат за цел създаването на устойчиви работни места за лица от ромски произход, с акцент върху жените, хора с намалена работоспособност и продължително безработни. Предвижда се заетите в тези предприятия да повишават своята квалификация по програми за обучение в т.ч. за придобиване на цифрови умения, валидиране на придобитите умения на работното място в социалното предприятие с цел интегриране на пазара на труда. Ясно е, че успехът и устойчивото развитие на такива предприятия могат да бъдат подкрепени, на базово и оперативно ниво, чрез реализация на концепцията за социална отговорност, представена в националната Стратегия за корпоративна социална отговорност 2019 – 2023 г. Участието на местния бизнес, на местните женски, включително и бизнес ориентирани, организации в подкрепа на заетостта на ромските жени в социалните предприятия може да се окаже ценна, дори решаваща, солидарна подкрепа. На висше ниво – чрез социални иновации и практики на колективна социална отговорност, дарителство, доброволен труд, подпомагане подобряването на местната инфраструктура и др. – корпоративната социална отговорност може да бъде мощно средство за подкрепа на всеки един социален „старт ъп“ на микрообщност от икономически активни и насърчени за заетост ромски жени. При всяко положение, социално отговорното партньорство е начин за осигуряване на подкрепа в местната общност, а така също и ефективно и ефикасно ресурсно осигуряване в началния етап, когато добрите практики и инициативи са най-уязвими за неуспеха.

V. МОНИТОРИНГ НА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Мониторингът на изпълнението на Стратегия за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. се осъществява като елемент от общия PDCA-цикъл на управление на стратегическото изпълнение – етап на *Проверка*.

В този етап на оценка се подлага текущото изпълнение и резултатите от него, измерени с избраните индикатори (показатели за ефективност), по степента на изпълнение на поставените задачи (числови стойности на индикаторите) в прегледания период. При това, добра практика е, след уточняване на конкретните задачи от общинските планове за изпълнение, да се установи „метрика на подобрене“, която да разпредели прогреса по целия период на стратегическо изпълнение, във всеки негов етап. Основаният на факти и доказателства мониторинг на изпълнението, чрез резултатите от проведения преглед, е източник на обратна връзка по отношение на благоприятстващите стратегическото изпълнение фактори. Тази обратна връзка е обратна връзка на знание и иновация. Тя дава възможност да се реализира и следващият, много важен, етап на общия PDCA-цикъл на управление на стратегическото изпълнение – етап на *Действието за подобрене*. Действието за подобрене се основава на

препоръките на провеля мониторинга на изпълнението екип и по същество е план за повишаване на ефективността и ефикасността на стратегическото изпълнение.

Заедно с това, при провеждания мониторинг на изпълнение се извършва анализ на динамиката на средата – дали настъпилите в нея изменения не предполагат ревизия и промяна на стратегическия подход, методите, средствата и механизмите за оперативно изпълнение на следващия етап.

Мониторингът на изпълнението на Стратегия за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. се възлага със заповед на областния управител на област Пазарджик на общественно-експертен екип, ръководен от Главния секретар на Областна администрация. Екипът съставя доклад, който се представя на областния управител за утвърждаване и се публикува на е-страница на Областна администрация. При изпълнение на възложените задачи общественно-експертният екип може да проведе анкети и обществени обсъждания в местните общности на резултатите от изпълнението на общинските планове и областната стратегия в посока на равенство, приобщаване и участие на ромите.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. е стратегически документ, който предлага обща стратегическа рамка за планиране на изпълнението на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г. и на Националния план за действие за периода 2022-2023 г. за изпълнение на стратегията на ниво община.

Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. поставя за своя главна стратегическа цел прекъсването на порочния кръг, в който бедността е резултат и фактор за изключването на ромите от образование, заетост и здравеопазване и последващото формиране на антиромски нагласи.

За постигане на главната стратегическа цел, Стратегията предлага да се интервенира в две стратегически направления (теми): преодоляване на детската и образователната бедност и сегрегацията на ромите и ефективно управление на риска от бедност чрез икономическа активност, заетост и достъп на ромите до качествен труд.

За целта, документът предлага синергичен подход на стратегиране по отношение на планиране и управление на стратегическото изпълнение, както и координационен по форма и партньорски по съдържание основен механизъм за управление на оперативното изпълнение на стратегията.

На общините е предоставено право и те са насърчени да разработят своите (оперативни) планове за изпълнение на Националния план за действие за периода 2022-2023 г. за изпълнение на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г. в съответствие със спецификата на местните си общности и конкретиката на решаваните проблеми.

Стратегията за равенство, приобщаване и участие на ромите в област Пазарджик 2022-2030 г. е утвърдена от областния управител на област Пазарджик на 28 юли 2022 г., след проведени консултации.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ИНДИКАТОРИ ЗА БЕДНОСТ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ ПО ОБЛАСТИ

Приложение 2.1

Линия на бедност за всяка област в лева

Област	Линия на бедност, лв 2016 година	Ранг	Област	Линия на бедност, лв 2020 година
Видин	2812	1	Видин	8636
Пазарджик	2812	2	Монтана	8944
Сливен	2852	3	Хасково	9532
Монтана	2885	4	Враца	10208
Хасково	3140	5	Силистра	10325
Враца	3223	6	Пазарджик	10483
Търговище	3406	7	Сливен	10656
Кърджали	3456	8	Търговище	11024
Разград	3527	9	Велико Търново	11183
Шумен	3559	10	Кърджали	11206
Силистра	3568	11	Добрич	11243
Благоевград	3669	12	Ловеч	11407
Ловеч	3679	13	Благоевград	11675
Велико Търново	3717	14	Ямбол	11775
Смолян	3719	15	Смолян	11939
Плевен	3775	16	Разград	11952
Добрич	4084	17	Пловдив	12058
Пловдив	4108	18	Плевен	12264

Кюстендил	4147	19	Габрово	12284
София	4162	20	Шумен	12653
Бургас	4387	21	Варна	12745
Перник	4401	22	Бургас	12793
Ямбол	4458	23	Стара Загора	12952
Русе	4527	24	Русе	13018
Варна	4543	25	София	13340
Стара Загора	4756	26	Кюстендил	13581
Габрово	4783	27	Перник	14913
София (столица)	6126	28	София (стол.)	18467

Приложение 2.2

Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за областта

Област	Отн. дял, %	Ранг	Област	Отн. дял, %
Кърджали	29,1	1	Стара Загора	28,3
Сливен	28,2	2	София	25,8
Шумен	25,8	3	Бургас	25,2
Бургас	25,7	4	Сливен	25,2
Варна	25,6	5	Враца	25,1
Ловеч	25,3	6	Русе	25
Велико Търново	24,1	7	Монтана	24,4
Стара Загора	23,6	8	София (столица)	23,8
Монтана	23	9	Ловеч	23,5
Враца	22,5	10	Пловдив	23,5
Габрово	22,5	11	Кърджали	22
Пловдив	21,9	12	Перник	22
Русе	21,6	13	Ямбол	21,7

Смолян	20,9	14	Велико Търново	20,4
София	20,8	15	Добрич	20,2
София (столица)	20,6	16	Кюстендил	19,6
Ямбол	20,2	17	Пазарджик	19,2
Търговище	19,2	18	Видин	19,1
Добрич	19	19	Плевен	19
Пазарджик	18,7	20	Хасково	19
Кюстендил	17,3	21	Търговище	18,4
Перник	17,2	22	Смолян	18,2
Силистра	17,2	23	Варна	17,3
Видин	17	24	Шумен	15,2
Хасково	17	25	Благоевград	15,1
Разград	15,7	26	Разград	15,1
Плевен	14,8	27	Габрово	11,1
Благоевград	13,5	28	Силистра	10,2

Приложение 2.3

Неравенство в разпределението на дохода

(Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата)

Област	Отношение на дохода на 20% най-богати към 20% най-бедни, 2016 год.	Ранг	Област	Отношение на дохода на 20% най-богати към 20% най-бедни, 2020 год.
Сливен	13	1	Смолян	12,1
Пазарджик	10,2	2	Враца	10,5

Видин	9,5	3	София (столица)	10,1
Хасково	9	4	Монтана	7,9
Монтана	8,9	5	Стара Загора	7,3
София (столица)	8,9	6	Плевен	6,5
Бургас	8,8	7	Ямбол	6,5
Ловеч	8,6	8	Пловдив	6,4
Добрич	8,4	9	Пазарджик	6,3
Стара Загора	8,1	10	Русе	6,1
Шумен	7,9	11	Сливен	6,1
Ямбол	7,7	12	Варна	5,9
Велико Търново	7,4	13	Ловеч	5,9
Варна	7,3	14	Кърджали	5,8
Смолян	7,1	15	Видин	5,7
Пловдив	6,8	16	Бургас	5,6
Кърджали	6,6	17	Велико Търново	5,6
Враца	6,2	18	Шумен	5,6
Разград	6,2	19	Благоевград	5,5
Силистра	6,2	20	Добрич	5,5
Плевен	5,8	21	Хасково	5,4
Габрово	5,7	22	Разград	5,2
София	5,7	23	Кюстендил	5
Русе	5,4	24	Перник	4,9
Благоевград	5,2	25	София	4,9
Търговище	4,8	26	Силистра	4,7
Кюстендил	4,7	27	Търговище	4,7
Перник	4,7	28	Габрово	4,3

Неравенство в разпределението на дохода

Коефициент на Джини

Област	Коефициент на Джини , 2016 г.	Ранг	Област	Коефициент на Джини , 2020 г.
Сливен	43,9	1	Смолян	49,2
Хасково	42,8	2	Враца	46,9
Видин	42,4	3	София (столица)	45,4
София (столица)	42,3	4	Монтана	37,8
Пазарджик	41,7	5	Плевен	36,9
Добрич	41,6	6	Стара Загора	36,6
Ямбол	39	7	Варна	35,9
Ловеч	38,4	8	Пазарджик	35,5
Бургас	38,2	9	Сливен	35,1
Варна	38,1	10	Ловеч	34,7
Монтана	37,4	11	Ямбол	34,7
Смолян	36,3	12	Русе	34,6
Стара Загора	36,3	13	Видин	34,2
Шумен	35,9	14	Благоевград	34,1
Пловдив	35	15	Пловдив	33,3
Велико Търново	34,7	16	Шумен	33,2
Габрово	34,4	17	Бургас	32,6
Кърджали	33,9	18	Хасково	32,2
София	33,9	19	Велико Търново	32,1
Силистра	33,4	20	Добрич	31,6
Враца	33,3	21	Кърджали	31,6
Плевен	33,3	22	Силистра	31,1
Разград	32,4	23	Кюстендил	30,8

Благоевград	32,3	24	Търговище	30,1
Русе	30,1	25	Перник	30
Перник	29,1	26	София	29,8
Кюстендил	28,9	27	Разград	29,1
Търговище	27,7	28	Габрово	27,8

Приложение 2.5

Относителен дял на бедните преди социалните трансфери

Област	Отн. дял на соц. трансфери, %	Ранг	Област	Отн. дял на соц. трансфери, %
Сливен	41,2	1	Ловеч	38,8
Монтана	35,2	2	София	38,1
Пазарджик	34,6	3	Монтана	36,7
Враца	33,7	4	Разград	35,6
Кърджали	33,6	5	Стара Загора	34,8
Шумен	33,5	6	Бургас	34,2
Ловеч	32,8	7	Враца	34
Бургас	31,6	8	Русе	33,3
Смолян	31,1	9	Шумен	32,8
Варна	29,4	10	Плевен	32,3
Стара Загора	28,7	11	Пазарджик	32,2
Силистра	28,4	12	Перник	31,5
Кюстендил	27,8	13	Сливен	31,5
Пловдив	27,6	14	Търговище	31,1
Велико Търново	27,3	15	Пловдив	30,9
Русе	27,1	16	Смолян	30,5
Видин	27	17	Кюстендил	29,9

Благоевград	26,5	18	Велико Търново	29,6
София	25,2	19	Силистра	29,5
Търговище	24,9	20	София (столица)	28,4
Перник	24,8	21	Ямбол	28,4
Габрово	24,7	22	Варна	27,9
Хасково	24,4	23	Хасково	27,9
София (столица)	23,8	24	Видин	25,7
Разград	23,6	25	Благоевград	25
Ямбол	22,9	26	Добрич	24,5
Добрич	22,8	27	Кърджали	24,4
Плевен	20,8	28	Габрово	21,2

Приложение 2.6

Процент от населението, живеещо с материални лишения

Област	Население, живеещо в материални лишения, отн. дял. %, 2016 г.	Ранг	Област	Население, живеещо в материално лишения, отн. дял. %, 2020 г.
Пазарджик	45,8	1	Сливен	34,1
Варна	43,4	2	Разград	30,9
Смолян	43,1	3	Ямбол	28
Сливен	41	4	Хасково	27,4
Велико Търново	39	5	Видин	27
Враца	38,9	6	Враца	25,7
Ловеч	38,6	7	Велико Търново	25,5
Шумен	37,3	8	Плевен	24,7

Кърджали	35,2	9	Пловдив	24,3
Русе	34,1	10	Пазарджик	23,3
Бургас	32,9	11	Русе	23,2
Стара Загора	31,1	12	Стара Загора	22
Разград	30,7	13	Бургас	21,9
София	30,7	14	Варна	20,8
Пловдив	29,5	15	Кърджали	20,5
Видин	29,4	16	Добрич	19,7
Плевен	29	17	Благоевград	19,5
Хасково	28,3	18	Шумен	19,4
Перник	27,3	19	Смолян	18,5
Силистра	27,2	20	Ловеч	17,5
Добрич	26,4	21	Перник	16,7
Кюстендил	26,3	22	Търговище	14,5
Монтана	24,6	23	Монтана	13,5
Благоевград	22,6	24	Габрово	12,7
Търговище	21,2	25	София	12,7
София (столица)	20	26	Силистра	11,5
Габрово	15,9	27	София (столица)	9,6
Ямбол	15,3	28	Кюстендил	9,3

Процент от населението, живеещо с тежки материални и социални лишения

Област	Население, живеещо в тежки материални и социални лишения, отн. дял. %, 2018 г	Ранг	Област	Население, живеещо в тежки материални и социални лишения, отн. дял. %, 2020 г.
Разград	46,5	1	Сливен	33
Ямбол	42,2	2	Разград	32,6
Сливен	38,6	3	Ямбол	31,2
Пазарджик	32,2	4	Велико Търново	29,3
Видин	31,5	5	Пазарджик	27,5
Велико Търново	30,5	6	Враца	27
Враца	26,5	7	Видин	26,5
Хасково	25,6	8	Пловдив	25,5
Ловеч	25,4	9	Бургас	24,2
Пловдив	25,4	10	Хасково	24,1
Плевен	25,3	11	Варна	23,1
Варна	24,2	12	Стара Загора	22,3
Бургас	23,8	13	Плевен	20,1
Монтана	23,5	14	Русе	19
София	23,2	15	Перник	17,4
Стара Загора	22,7	16	Смолян	17,2
Русе	22	17	Монтана	16,3
Добрич	19,7	18	Добрич	15,9
Силистра	19,4	19	Кърджали	14,8
Шумен	19,1	20	Ловеч	14,7
Габрово	18,1	21	Габрово	13,1

Кърджали	17,5	22	Благоевград	12,4
Смолян	17,2	23	Кюстендил	11
Перник	16,3	24	София (столица)	10,9
Кюстендил	16,2	25	София	10,9
Търговище	15,9	26	Търговище	10,9
Благоевград	14,7	27	Силистра	10,5
София (столица)	12	28	Шумен	8,5

Приложение 2.8

Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, възраст 18-59

Област	брой лица в хиляди , 2016 г.	% от населениет о	Ранг	Област	брой лица в хиляди , 2020 г.	% от населениет о
Монтана	21,2	30,9	1	Монтана	20	31,2
Видин	10,1	22,1	2	Хасково	16,8	15,9
Шумен	21,4	21,1	3	Видин	6,4	14,8
Смолян	11,8	20,3	4	Враца	10	12,1
Сливен	17,3	17,7	5	Разград	7	11,9
Хасково	19,6	17,7	6	Добрич	11,1	11,8
Велико Търново	19,8	17,5	7	Плевен	13,6	11,7
Ловеч	11,5	17,3	8	Кърджали	10,4	11,4
Търговище	10,1	16,5	9	Ловеч	7,6	11,4
Разград	10,9	16,4	10	Русе	11,6	9,8
Враца	11,7	14,2	11	Стара Загора	16,4	9,8
Перник	9,1	12,2	12	Бургас	19,8	9,2
Пазарджик	18,5	12,1	13	Сливен	8,1	9,1

София	14,9	11,2	14	Пловдив	31,7	8,7
Русе	13,9	11,1	15	Благоевград	14,1	8,4
Варна	25,4	10,7	16	Варна	18,8	7,8
Пловдив	37,7	10,2	17	Велико Търново	8,3	7,2
Бургас	21,7	9,4	18	Ямбол	4,2	7
Кърджали	8,5	9,4	19	Кюстендил	4	6,8
Стара Загора	17	9,4	20	Силистра	4	6,8
Плевен	10,9	9,2	21	София	6,9	6
Силистра	5,7	9,1	22	Търговище	3,3	5,5
Благоевград	13,7	7,6	23	Перник	3,6	5,2
Кюстендил	4,4	7,1	24	Шумен	4,7	4,7
Габрово	3,1	5,4	25	Пазарджик	6,3	4,2
Ямбол	3,2	4,6	26	Габрово	1,8	3,5
София (столица)	33,7	4,2	27	Смолян	1,9	3,5
Добрич	2,7	2,7	28	София (столица)	23,9	3

Приложение 2.9

Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност - нова дефиниция

Област	брой лица в хиляди, 2018 г.	% от населението	Ранг	Област	брой лица в хиляди, 2020 г.	% от населението
Монтана	16,1	22,5	1	Монтана	18,3	29,8
Видин	9,6	21,4	2	Хасково	20,7	18,7
Кърджали	17,8	19,9	3	Враца	14,6	18,5
Враца	15,2	17,1	4	Разград	10,2	16,5

Хасково	18,7	16,1	5	Видин	6,3	14,8
Ловеч	10,3	15	6	Кърджали	11,2	11,7
Разград	8,9	13,8	7	Ловеч	7,6	11,6
Велико Търново	15	12,6	8	Ямбол	6,6	10,9
Шумен	12,5	12	9	Русе	12,7	10,6
Ямбол	6,3	11,3	10	Добрич	9	9,5
Плевен	12,5	10,5	11	Силистра	5,5	9,4
Пазарджик	15,8	10,2	12	Пловдив	32,7	8,9
Русе	10,9	8,9	13	Пазарджик	13,8	8,7
Пловдив	33,8	8,7	14	Велико Търново	9,3	8,4
Перник	6,4	8,6	15	Плевен	9,7	7,8
Благоевград	14,1	8,2	16	Перник	4,5	7,3
Варна	19,7	8,1	17	Сливен	6,8	7,2
Търговище	4,9	7,6	18	Стара Загора	12	7
Кюстендил	4,5	7,5	19	Търговище	4,3	6,9
Стара Загора	12,5	7,2	20	Благоевград	10,9	6,4
Смолян	3,9	7	21	София	6,8	5,9
София	9,3	7	22	Варна	13,9	4,9
Силистра	4,3	6,7	23	Кюстендил	2,8	4,9
Добрич	6,6	6,6	24	Шумен	4,5	4,4
Сливен	5,6	5,9	25	Бургас	8,9	3,9
Бургас	10,5	4,6	26	София (столица)	27,4	3,6
Габрово	2,2	4	27	Смолян	1,5	3
София (столица)	25	3,1	28	Габрово	1,1	2,1

Население в риск от бедност или социално изключване

Област	брой лица в хиляди, 2016 г.	% от населениет о	Ранг	Област	брой лица в хиляди , 2020 г.	% от населениет о
Смолян	53,1	48,6	1	Сливен	83,1	45
Пазарджик	126,4	48,5	2	Ямбол	47,9	40,9
Сливен	92,2	48,5	3	Монтана	51,4	40,5
Враца	81,5	47,8	4	Видин	31,6	38,2
Варна	225,2	47,7	5	Враца	59,6	37,2
Ловеч	61,0	47,2	6	Велико Търново	86,2	37,1
Русе	100,5	45,0	7	Варна	168,6	35,8
Велико Търново	109,1	44,8	8	Кърджали	56,4	35,7
Кърджали	66,7	44,1	9	Бургас	146,1	35,6
Бургас	172,2	41,7	10	Смолян	35,8	34,6
Шумен	73,0	41,7	11	Разград	37,8	34,1
Стара Загора	124,0	38,5	12	Стара Загора	106	33,7
София	89,3	38,1	13	Пловдив	223,6	33,4
Разград	43,4	37,3	14	Кюстендил	38,9	33,3
Плевен	91,8	36,8	15	Хасково	74,6	33,1
Пловдив	247,1	36,8	16	Силистра	34,8	32,8
Търговище	41,4	36,4	17	Русе	70,7	32,7
Монтана	48,2	35,6	18	Плевен	75,7	32
Перник	43,0	34,7	19	Благоевград	92,3	30,5
Видин	30,9	34,5	20	Пазарджик	76,8	30,4
Кюстендил	42,0	34,1	21	Ловеч	36,7	29,9

Хасково	79,0	33,8	22	Добрич	51,2	29,8
Силистра	36,0	31,7	23	Перник	35,4	29,7
София (столица)	412,2	31,0	24	Шумен	47,2	27
Добрич	54,3	30,4	25	София	60,6	26,7
Благоевград	91,2	29,3	26	София (столица)	343,9	25,9
Габрово	32,9	29,3	27	Гърговище	25,2	22,7
Ямбол	34,8	28,5	28	Габрово	23,7	22,2

Приложение 2.11

Население в риск от бедност или социално изключване - нова дефиниция

Област	брой лица в хиляди, 2018 г.	% от населениет о	ранг	Област	брой лица в хиляди, 2020 г.	% от населениет о
Разград	59,9	53,5	1	Разград	46,2	42
Ямбол	59,9	50,3	2	Монтана	51,6	41,2
Сливен	83,9	45	3	Велико Търново	92	40
Пазарджик	106	41,5	4	Ямбол	46,5	40
Монтана	52,9	40,8	5	Видин	31,5	38,8
Видин	34,2	40,2	6	Враца	60,4	38,4
Враца	64,9	39,6	7	Бургас	155,1	37,8
Велико Търново	91	38,6	8	Стара Загора	114,2	36,7
Варна	166,9	35,4	9	Сливен	66,6	36,4
Силистра	38,4	35	10	Пловдив	235	35,2
Пловдив	232,1	34,7	11	Пазарджик	84,5	33,5
Бургас	141,3	34,2	12	Варна	156,1	33,2

Стара Загора	107,9	34,1	13	Русе	70,6	33,1
Кърджали	51,5	33,6	14	Хасково	73,5	32,7
Шумен	57	33,1	15	Ловеч	39,3	32,1
Кюстендил	39,1	32,7	16	Плевен	73,5	31,5
Ловеч	40,4	32,4	17	Перник	37,5	31,1
Плевен	77,9	32,4	18	Кюстендил	35,6	30,6
Търговище	36,2	32,4	19	София	72,4	30,4
Хасково	73	32	20	Смолян	29,4	28,8
Смолян	33,3	31,4	21	София (столица)	361,7	27,6
Русе	68,4	31,3	22	Кърджали	43,6	27,2
Добрич	53,6	30,8	23	Добрич	43,8	25,8
София	67,3	29,4	24	Благоевград	74,3	24,6
Габрово	31,4	28,9	25	Търговище	26,8	24,4
Перник	33,8	28	26	Силистра	23,2	21,7
Благоевград	78,7	25,8	27	Шумен	35,1	20,4
София (столица)	342,1	25,7	28	Габрово	20,7	19,5